

Op beleidsmatig vlak zien we de politionele prioriteitsbepaling verschuiven van de Police Authorities (die afgeschaft worden) naar de verkozen Commissioners. Deze Commissioners worden in hun opdracht ondersteund door Police and Crime Panels bestaande uit lokaal verkozen raadsleden. De Panels adviseren de Commissioners omtrent de politiebeleidsplannen en budgetten. De Chief Constables blijven wel operationeel onafhankelijk.

Er dienen inspanningen geleverd te worden om de bureaucratie te verminderen. Politieambtenaren moeten weer crime fighters worden en dus geen form writers zijn. De door de regering gedefinieerde doelstellingen zullen in die zin aangepast worden, maar ook Justitie moet mee in het verhaal van 'administratieve vereenvoudiging'. Tot op vandaag neemt de rapportering behoeve van het centrale niveau ongeveer de helft in van de politionele 'redactiecapaciteit' (papierwerk). De politieambtenaren moeten meer 'op straat' komen met als doel het publiek vertrouwen te doen stijgen. Er wordt ook getoetst dat de politie zelf soms oorzaak is van de bureaucratie waardoor best een reeks politieprocessen herbekeken worden. Een evenwicht zal hierbij moeten gevonden worden tussen wat nodig is voor het publieke belang en wat van belang is voor de politieorganisatie. Een rapport van de Inspectie² stelt dat momenteel slechts 11% van de politiecapaciteit 'ter beschikking is' van de bevolking.

Verder zal ook de bovenlokale en nationale aanpak van criminaliteit veranderen. Om de georganiseerde criminaliteit meer gecoördineerd te kunnen aanpakken, de grenzen te beschermen en de politionele informatiedoorstroming tussen de verschillende politieniveaus te verzekeren, zal een National Crime Agency (NCA) opgericht worden. Dit nieuwe politieagentschap zal een reeks bestaande diensten groeperen (zoals het Serious Organised Crime Agency en het Child Exploitation and Online Centre) en ook operationele opdrachten uitvoeren; hetgeen vroeger onvoldoende gebeurde. Het NCA zal een

sterke link moeten hebben met de diverse lokale korpsen en de andere handhavingsinstanties.

Verder moeten nationale 'arrangementen' het lokale politiewerk meer ondersteunen en bovendien voldoende budgetten voorzien om de best mogelijke outcome te verzekeren. De verschillende lokale korpsen zullen ook zelf op zoek moeten gaan naar efficiëntieverbetering; dit ondermeer door samenwerking. Het gaat dan over meer value for money. De korpsen hebben in het verleden teveel gefocust op het aantal politieambtenaren, terwijl ook moet gekeken worden naar wat van de politieambtenaren verwacht wordt. De politie moet meer productief worden, meer beschikbaar zijn en de politieambtenaren moeten weggehaald worden van administratieve functies. Ook de inzet van de private sector voor sommige administratieve opdrachten dient overwogen te worden.

De opgesomde keuzes moeten bovendien ingevuld worden in tijden van budgettaire moeilijkheden. Het politiebudget in het UK is sedert 2000 met ongeveer 24% gestegen en bedraagt ongeveer 13 miljard pond per jaar.

<http://www.homeoffice.gov.uk/publications/consultations/policing-21st-century/>

Kristof de Pauw*

SYMPOSIUM OVER RECHERCHEVERHOORTECHNIEKEN

Van 28 juni t/m 1 juli 2010 vond in de Koninklijke Militaire School te Brussel het 4de internationaal symposium over rechercheverhoortechnieken plaats.¹ De puik organisatie was in handen van de 'gedragwetenschappen' van de federale gerechtelijke politie en het centrum voor politiestudies (CPS). Het thema was: "Het verhoor: *geschreven of te schrijven scenario?*", over de invloed van de voorbereiding van het verhoor op het verloop ervan, zoals het bestuderen van getuigenissen, informatie over de persoonlijk-

* Hoofcommissaris, korpschef politiezone Geraardsbergen

1 Het 1ste vond plaats te Québec (CA) in 2004, het 2de te Portsmouth (UK) in 2006 en het 3de opnieuw te Québec in 2008.

2 HMIC : Her Majesty's Inspectorate of Constabulary

heid van de verdachte, het vormen van hypothesen, het kiezen van de juiste verhoorstrategie enz.

1. Voorbereiding van verhoren

Het is een vreemde vaststelling dat volgens onderzoekers, verhoorders van *minderjarige* slachtoffers en getuigen best niets weten over de feiten en de betrokkenen, terwijl de verhoorders zelf daar helemaal niet van overtuigd zijn. Alleen al de familiale toestand (vechtscheiding) kan de te volgen strategie beïnvloeden. Anderzijds vinden onderzoekers een goede voorbereiding van het verhoor van *volwassenen* belangrijk voor het welslagen ervan.² Het is zelfs *onverantwoord* zonder voorbereiding verhoren van zware criminelen of van leden van criminele organisaties uit te voeren. Er moet in team nagedacht worden over o.a. de keuze van de verhoorder, plaats van het verhoor, te volgen strategie, de grenzen van risicovolle technieken om 'onwilligen' tot medewerking te bewegen.³ Maar toch moet een verhoorder op zijn hoede zijn voor tunnelvisie en het doen uitkomen van eigen hypothesen.

Oude politiehandoeken wezen er al op dat het instellen van een goede relatie een voorwaarde is voor een goed verhoor.⁴ Dergelijk uitgangspunt is 'des mensens', en wordt geïllustreerd in talrijke volkswijsheden. Daar onderzoek over doen, zoals naar voor gebracht op het symposium, is opnieuw het wiel uitvinden.⁵ Elke opge-

leide verhoorder weet dat een goede relatie tussen verhoorde en verhoorder belangrijk is, maar hij kan daar niet altijd aan werken omdat het verhoor of de omstandigheden (b.v. tijdsgebrek) zich daartoe niet lenen. Daarom is het jammer dat gerenommeerde onderzoekers hun resultaten niet nuanceren en globale conclusies trekken.⁶ Als een verdachte van fraude onmiddellijk zijn aandeel in een misdrijf beschrijft, is het weinig zinvol hem te onderbreken en eerst nog een praatje te maken over hoe hij zich voelt en hoe het gaat met zijn gezin. Een zaakgerichte en correcte voortzetting van het verhoor is hier aangewezen. De kaarten liggen helemaal anders als kan verwacht worden dat de verdachte moeilijk of niet zal bekennen en als er weinig of geen aanvullend bewijs is. Dan is het inderdaad zo dat best eerst een persoonsgericht gesprek wordt gevoerd alvorens over te gaan tot vragen over de feiten. In deze fase kan de werkrelatie ontwikkeld worden en zorgt de persoonlijke aandacht ervoor dat de verklaringsbereidheid van veel verdachten toeneemt. Bovendien is het een gelegenheid om informatie over de belevingswereld en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte te vergaren en om anticiperen op zijn mogelijke uitvluchten.⁷

2. Het cognitief verhoor

Voor betrouwbare en volledige verklaringen van getuigen en slachtoffers die in het strafrecht van zeer groot belang zijn, is het cognitief verhoor aangewezen.⁸ Maar in de praktijk heeft de interventiepolitie daar niet altijd de tijd voor of leent de situatie zich daartoe niet. Daarom ontwikkelen BRUNEL e.a. een gestructureerd verhoor dat kan afgenomen worden na het eerste verhoor. Hoewel niet ontwikkeld voor het verhoor van verdachten, kan het ook gebruikt worden om

2 M-L BRUNEL DUPIN, M. MAZERT, D. ROUSSETTE, A. RENARD (politieofficiëren), Gendarmerie Nationale France, "La préparation d'une conduite d'audition personnalisée de suspect: un travail d'équipe."

3 R. ANGCO (Sgt.), P. TEWEFK (Sgt.), RCMP (CA), "Canadian team approach to custodial interviews and interrogations. Considerations and strategies for interviewing of organized crime."

4 R. LECHAT, *De techniek van het crimineel onderzoek*, Brussel, Moderna, 1951, deel III, 144; J.A. BLAAUW, "99 tips voor het verhoor", *Algemeen Politieblad*, 1971/120, 290.

5 M. VANDERHALLEN (prof.), Universiteit Antwerpen, "De werkrelatie tussen verhoorder en verhoorde. De psychologie van de contactopbouw"; U. HOLMBERG (Dr.psy.), Universiteit Kristianstad (Zweden), K. MADSEN (detc.insp.), Zweedse politie, "Humanity and dominance in police interviews: causes and effects."

6 D. WALSH (psy.), Universiteit van Derby (UK), R. BULL (prof.), Universiteit van Leicester (UK), "Examining the development of rapport in benefit fraud interviews."

7 M. VAN BEEK (MSc), R. DE RUITER (MSc), Nederlandse politieacademie, "Persoonsgericht verhoor: via bruggetjes je doel bereiken."

8 I. RISPENS (Drs.), M. VAN BENEDE (Drs.), Nederlandse Politieacademie, "Betrouwbaarheid van getuigenverklaringen."

leugens aan het licht te brengen⁹, want een verhoogde cognitieve belasting verhoogt de kans om leugensignalen te laten zien.¹⁰ Observatie van profpersonen die zaten te wachten voor hun test, toonde aan dat waarheidssprekers ontspannen boekjes zaten te lezen, terwijl leugenaars zich geconcentreerd zaten voor te bereiden op hun verhaal.¹¹

Het cognitief verhoor schrijft voor met het slachtoffer ter plaatse te gaan zodat hij of zij zich alles beter kan herinneren, waar sommige onderzoekers geen problemen in zien.¹² Dit is echter tegengesteld aan het belangrijk principe van het bevragen van 'daderwetenschap.' Eens ter plaatse kunnen getuigen of slachtoffers van gefingeerde misdrijven plots meer details geven. En getuige is eerder een 'generator' van informatie dan een beantwoorder van vragen.

3. Verhoortechnieken

Het viel op dat de sprekers op het symposium vooral de complexiteit van verhoren onderkennen. Er is volgens MOSTON geen duidelijk bewijs welke verhoortechniek nu best is. Zelfs de in Engeland, vooral door onderzoekers, sterk aanbevolen PEASE-techniek¹³ heeft slechts vier wetenschappelijke artikels. Er is volgens MOSTON niet aangetoond dat die techniek werkt, dat er een verschil is tussen de met PEASE-techniek opgeleide en niet opgeleide politiemensen. Elke techniek heeft zijn waarde, naargelang de omstandigheden. Niet elke techniek is zwart of wit, in elke

techniek zijn bruikbare en minder bruikbare elementen naargelang de omstandigheden.¹⁴ Elke verhoorde vraagt een eigen benadering zodat een verhoorder daarop flexibel moet kunnen inspelen. Om dat te kunnen moet hij natuurlijk verschillende technieken en de grenzen ervan kennen, wat pleit voor een zeer gevarieerde verhooropleiding met maximale informatie. Volgens DILLENBOURG staan verhoorders en hun product bloot aan kritiek van alle in het geding zijnde partijen en de enige eis die hij heeft is dat verhoren moeten voldoen aan een eerlijke procesvoering.¹⁵

Ongeacht de gebruikte techniek, blijven de basisprincipes van de verhoorder overeind. ST-YVES onderscheidt er vijf: een open geest en objectief blijven, een goede werkrelatie opbouwen, aandacht geven, een professionele attitude aannemen en de afsluiting van het verhoor verzorgen.¹⁶ Zo heeft volgens ST-YVES de 'Reid techniek'¹⁷, die door verschillende onderzoekers vergruisd wordt, zijn diensten bewezen maar toch hangt het goede resultaat voor 70% af van degenen die de techniek toepast.

Volgens MOSTON ontkennen 38 à 45% van de verdachten de feiten waarvan ze beschuldigd worden.¹⁸ Een verhoorder zou goed ontkenningstrategieën moeten kennen en daarop anticiperen. Er bestaat een website voor training in 'counter-interrogation', hoe men kan vermijden te antwoorden op de vragen. De politie zou deze website moeten lezen om een 'counter-counter-interrogation' te ontwikkelen. De verhoorder doet er beter aan, door zijn vraagstelling een categoriek

9 M. BRUNEL, C. LAUNAY, J. ALLIONE, S. DEMARCHI, "Quelles stratégies pour mener un entretien cognitif en fonction du statut de l'intervinté, de ses caractéristiques, de la scène critique, de l'importance de l'affaire."

10 T. PATTERSON (grad.stud.PhD), R. FISHER (prof.), Florida International University, A. VRIJ (prof.), Universiteit van Portsmouth, "Detecting deception via cognitive load."

11 R. FISHER (prof.), Florida International University, "Inconsistency als aanwijzing voor valse herinneringen van getuigen en misleiding."

12 G. HEYDON (dr.), School of global studies, Social sciences and planning, RMIT University Australië, "Interviewing witnesses at the scene of the crime: a new view?"

13 Planning and preparation, Engage and explain, Account clarification and challenge, Closure, Evaluation.

14 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkenningstrategieën van verdachten."

15 D. DILLENBOURG (rechter), rechtbank van eerste aanleg te Neufchâteau, "Verhoortechnieken en eerlijke procesvoering: wanneer het proces op verklaringen is gebaseerd."

16 M. ST-YVES (psy.jud.), Sûreté du Québec (CA), "De psychologie van de contactopbouw: vijf fundamentele regels voor een geslaagd verhoor."

17 F. INBAU, J. REID, J. BUCKLEY, B. JAYNE, B., *Criminal interrogation and confessions*, Gaithersburg, Aspen Publishers, 2001, 639p.

18 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkenningstrategieën van verdachten."

'neen' antwoord te vermijden. Dat verhoorders bekentenissen nastreven is volkomen normaal, want dat versnelt het onderzoeksproces, er moeten minder getuigen verhoord worden en minder opzoekingen gedaan, therapeutische programma's voor de dader zijn mogelijk (anders niet, want hij is immers 'onschuldig'), aldus MOSTON die er aan toevoegt dat valse bekentenissen vrij zeldzaam zijn zelfs in Angelsaksische landen. De aanwezigheid van technisch bewijs is de voorname reden om te bekennen, maar dat is lang niet altijd aanwezig. In die gevallen kunnen verdachten tot het bekennen van hun daden overgehaald worden door geoorloofde druk, door hem te isoleren, en door het professioneel toepassen van rationalisatie, projectie en minimalisatie (RPM). Deze technieken zullen meestal niet onmiddellijk resultaat geven, de verhoorder moet geduld hebben om bij de verdachte alles te laten bezinken. Het is volgens DILLENBOURG voor het EHRM van belang dat uit het verhoor blijkt *waarom* de verdachte bekende, b.v. omdat hij zou verlost zijn van zijn schuldgevoel.¹⁹

Advocaten willen bij het politieverhoor aanwezig zijn vooral om te observeren of geen ontoelaatbare druk werd gebruikt. Maar dan moet eerst uitgemaakt worden wat ontoelaatbare druk is. Daarover ging de bijdrage van meester VAN PUYENBROECK die oplossingen zag binnen de grenzen bepaald door rechtspraak van het EHRM.²⁰ Maar ook dat is niet eenvoudig. Uit een bespreking van de zaak Gäfgen versus Duitsland bleek dat dreigen met geweld niet kan, ongeacht of de bedreigingen werden uitgevoerd of niet, maar dat de elementen uit een dergelijk onrechtmatig verhoor wél kunnen gebruikt worden als bewijs. Dit is dus een vrijgeleide om druk uit te oefenen, want de bewijzen verkregen door druk kunnen gebruikt worden. Meester VAN PUYENBROECK acht psychologische druk en beïnvloeding tot een zeker niveau aanvaardbaar, maar valse beloften doen of liegen kunnen niet, evenals fysische druk

zoals ontzeggen van eten, drinken of slaap. Hij vindt niet dat er een lijst moet komen met wat kan en niet kan, maar wel dat feitenrechter moet beslissen of in de concrete situatie grenzen zijn overschreden. Bij de beoordeling is de vrije wil van de verdachte fundamenteel. Volgens MOSTON bekennen verdachten die *geen* advies krijgen van een advocaat gemakkelijker.²¹

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het geleidelijk inbrengen en confronteren met bewijsmateriaal de cognitieve belasting bij een verdachte verhoogt, zeker als geen sterk bewijs aanwezig is. Een schuldige verdachte weet niet wat de verhoorder al weet en heeft minder tijd om geloofwaardige antwoorden te verzinnen; m.a.w. hij liegt zich vast.²²

Tijdens belangrijke verhoren biedt de bijstand van een gedragsdeskundige-psycholoog een meerwaarde. Vaak krijgt hij vanuit de regiekamer meer zicht op de typische persoonlijkheids- en gedragskenmerken van de verdachte, die soms sterke invloed hebben op de dynamiek in de verhooruimte, en kan hij de verhoorder bijsturen.²³ Daarbij vertoont de verhoorde niet zelden gedrag dat kan wijzen op persoonlijkheidsstoornissen, waarop kan geanticipeerd worden. Niettegenstaande veel verhoorenergie en de aanwezigheid van bezwarend bewijs, kunnen sommige verdachten niet overtuigd worden hun daden te bekennen. Twee types van factoren weerhouden hen de laatste stap tot een bekentenis te nemen: reële consequenties, zoals gevangenis, verlies van sociaal aanzien, financieel verlies enz., en persoonlijke consequenties zoals gezichtsverlies.²⁴ Gericht op die factoren kan

19 D. DILLENBOURG (rechter), rechtbank van eerste aanleg te Neufchâteau, "Verhoortechnieken en eerlijke procesvoering: wanneer het proces op verklaringen is gebaseerd."

20 L. VAN PUYENBROECK (adv.), Universiteit Gent, "Wat is toelaatbare en ontoelaatbare psychologische druk tijdens een verhoor."

21 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkeningsstrategieën van verdachten."

22 R. BULL (prof.psy.), C. DANDO (Dr.psy.), Universiteit Leicester (UK), "Verhoor van verdachten: tactisch gebruik van potentieel bezwarend bewijsmateriaal om verbale misleiding te bespeuren."

23 J. HOEKENDIJK (psy.), B. VAN DER MEER (psy.), Nederlandse Politieacademie, "Diagnostiek in de verhooruimte."

24 M. ST.-YVES (psy.jud.), Sûreté du Québec (CA), "The last step: how to identify and overcoming the inhibitory factors which hinder the process of confession."

men bij de voorbereiding van het verhoor uitgaan van verschillende scenario's van wat er zou kunnen gebeurd zijn.²⁵ Het begrijpen van het algemeen gedrag van de dader en zijn motief is belangrijk om in zijn leefwereld te kunnen binnendringen en zijn criminele daad te kunnen begrijpen. Bovendien kan aandacht voor zijn algemeen gedrag en voor zijn motief, een bron van informatie zijn om op maat gemaakte en gerichte vragen te stellen.²⁶

4. Detecteren van misleiding

Het detecteren van verbale en non-verbale leugensignalen is inherent aan verhoren. Daar waar sommige onderzoekers het blijven hebben over de gebrekkige kennis van 'de politie' om leugenaars van waarheidssprekers te onderscheiden, is sedert een paar jaar een verschuiving merkbaar.²⁷ Men is zich bewust geworden dat 'de politie' bestaat uit verschillende individuen met elk hun competenties en vooral een enorme waaier van activiteiten, ook binnen een recherchedienst. De 'gemiddelde politieman' bestaat dus niet, evenmin als de 'gemiddelde onderzoeker' en evenmin als een 'standaardverhoor.' Bovendien zijn onderzoekers verdeeld over wat nu specifieke leugensignalen zijn en waar moet op gelet worden. FISHER haalde enkele redenen aan waarom wetenschappelijk onderzoek niet eenduidig is: welke methodologie werd gebruikt? Was er tijd om zich op de leugen voor te bereiden? Moest men uit zichzelf liegen of werd het opgedragen? Waren de vragen van de onderzoekers open of gesloten? Werden dezelfde vragen gesteld bij een herverhoor? Was er een gedetailleerde beschrijving van het signaal? Wat waren de competenties van de waarnemers? Wat was de inzet (zwaarte) waarover moest gelo-

gen worden? Vandaar dat gerenommeerde onderzoekers niet zelden flagrant tegengestelde standpunten verdedigen²⁸, waarbij de verhoorder zich afvraagt: wat moeten we nu doen en waar moeten we op letten?

Sommige onderzoekers stappen af van onderzoek naar één of enkele leugensignalen en benaderen de problematiek van misleiding holistisch: het geheel is belangrijk. Men moet het waargenomen gedrag kaderen in een globale context: de aanwezigheid van bewijzen, de persoonlijkheid van de verdachte, het soort misdrijf, het gerechtelijk verleden, het motief enz.²⁹ Deze benadering sluit absoluut veel meer aan bij de realiteit. Dat leugenaars en waarheidssprekers in veel gevallen een verschillend verbaal en non-verbaal gedrag kunnen vertonen wordt immers niet meer betwist. Dat signalen van misleiding in hun context moeten gezien worden is ook de mening van FISHER, die 'inconsistenties' in het verhaal van een verhoorde besprak.³⁰ Het verband tussen inconsistenties, herinneren en misleiden is zeer complex. Een getuige kan zich vergissen over de beschrijving van de eerste dief, maar dat betekent niet dat zijn beschrijving van de tweede dief ook fout is. Inconsistenties wijzen niet *altijd* op misleiding en FISHER duidt aan dat onderzoekers ook op het punt of inconsistentie nu wijst op misleiding of niet, verdeeld zijn. Slechts tegenstrijdigheden op verschillende tijdstippen kunnen wijzen op misleiding. Leugenaars zullen geen informatie toevoegen als ze opnieuw verhoord worden. Ze willen niet inconsistent lijken. Om dezelfde reden zullen twee leugenaars elkaars verhaal niet aanvullen. Leugenaars zullen antwoorden geven die niet kunnen gecontroleerd worden. FISHER wees ook op

25 B. SOULEZ (kapt.), Gendarmerie Nationale France, "La méthode proGREAI ou le scénario à géométrie variable."

26 L. GOZNA (psy.), S. TEICHER (psy.), Universiteit van Surrey (UK), J. BOON (psy.), Universiteit van Leicester, "Cameleon verdachten: een psychologisch begrip verkrijgen van verhoren van ernstige multicriminele daders."

27 M. CHEVASSU (psy.cim.), Police Nationale France, S. DEMARCHI (dr.), Universiteit van Parijs, "Faiblesse de la détection: faiblesse de la méthode ou faiblesse du professionnel?"

28 B.V.: A. VRIJ: - "Leugenontmaskeraars mogen vooral niet naar het aangezicht kijken. Het aangezicht leidt af" (sic), versus P. EKMAN: - "ons aangezicht moet geobserveerd worden, want het verradt onze leugenachtigheid" (sic).

29 S. TEICHER (psy.), L. GOZNA (psy.), Universiteit van Surrey (UK), "In media res. Credibility assessment and suspects' verbal behaviour in police interviews."

30 R. FISHER (prof.), Florida International University, "Inconsistency als aanwijzing voor valse herinneringen van getuigen en misleiding."

het belang om aan een verhoorde te vragen een tekening te maken van de situatie. Men dwingt hem op die wijze om positie in te nemen; een leugenaar heeft zich daar doorgaans niet op voorbereid. Van belang is ook dat de verhoorder bij een herverhoor niet *dezelfde* vragen stelt, maar vragen over hetzelfde item *anders formuleert*. Een liegende verdachte verwacht zich daar niet aan en een geloofwaardig antwoord verzinnen is moeilijker.³¹

Daar waar het vroeger wel eens anders was, wordt de polygraaf door onderzoekers nauwelijks nog bekritiseerd. Hij krijgt in tegendeel een plaats toegewezen in een globale onderzoeksstrategie, zonder dat de resultaten op zich als bewijs hoeven te dienen.³² De rol van de polygrafist is in deze zeer belangrijk: is hij als speurder betrokken bij het onderzoek of is hij louter de bedienaar van de polygraaf?³³

5. Competenties van verhoorders

Verhoorders beginnen niet aan het verhoor als een onbeschreven blad. Hun normen- en referentiekaders kleuren hun interactie. Cognitieve, sociale en culturele factoren beïnvloeden de wijze waarop met de verzamelde informatie omgegaan wordt. Wat verhoorders al langer weten, worden nu ook onderzoekers zich steeds meer bewust dat niet elke verhoorder alle verhoren - puur technisch gezien - met een maximum aan resultaat aankan. Men ziet ook in dat men niet leert verhoren in een cursus van enkele weken, maar wel in de praktijk, en dat de opgedane kennis *permanent moet onderhouden* worden. Verhoorders putten tijdens de interactie uit hun semantisch geheugen, waar al hun kennis en ervaring is opgeslagen. Na uitleg te hebben gekregen waar hun verhoren kunnen verbeterd

worden of na het aanleren van een nieuwe techniek³⁴, vallen veel verhoorders toch terug op habituele verhoorstijl.³⁵ Het raakt politiemensen in hun ziel als men hen zegt dat ze niet goed verhoren.³⁶ Vandaar dat het project dat SMETS naar voor bracht, individueel coachen van verhoorders, misschien wel het enig volledig nieuw item was van het symposium.³⁷

In verband daarmee was er een bijdrage om persoonlijkheidseigenschappen van verhoorders in kaart te brengen met het oog op selectie voor belangrijke verhoren en op het matchen van welke verhoorder best zou zijn voor een bepaald verhoor.³⁸ ST. VES kon zich tijdens het debat met de zaal vinden in dit uitgangspunt maar voegde er aan toe dat een selectie voor verhoorders (rekrutering) moeilijk is en dat eerst de vraag moet beantwoord worden welke competenties een goede verhoorder moet hebben. Het Engels systeem zoals BULL het tijdens het debat uitlegde: verhoren opdelen in 'levels' (moeilijkheidsdraad) en ook het personeel opdelen die dergelijke verhoren mag doen, is voor de Belgische politiestructuur niet haalbaar.

6. Verhoren van minderjarigen

Het verhoren van minderjarige slachtoffers en getuigen van seksuele delicten is delicaat o.a. omwille van de vatbaarheid voor suggesties en de traumatische gevolgen. Er moet evenwicht

31 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkeningsstrategieën van verdachten."

32 V. MAITER (psy.) Katholieke Universiteit Leuven, "L'audition policière menée à l'aide du polygraphe"; N. VLAD (politieofficier en doctorant crim.), Politie Roemenië – Katholieke Universiteit Leuven, "L'épouvantail" scientifique. Le dernier ressort de l'enquêteur."

33 S. DE DECKER (wetens.medew.), Katholieke Universiteit Leuven, "De polygraaf: juridische grenzen en mogelijkheden."

34 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkeningsstrategieën van verdachten."

35 O. ZANUTTO (stu.mas.psy.), S. DEMARCHI (doc-teur), E. SALES-WUILLEMIN (prof.), Universiteit van Parijs, C. SELLE (adj.che.) Surete canton de Vaud – Suisse, P. SCHOENDORFF (dr.), Institut medico-légal Lyon, "L'audition de l'accusé. Quand l'acquisition et l'application de nouvelles techniques se confrontent à des croyances erronées."

36 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Ontken alles: voorspellen van en reageren op ontkeningsstrategieën van verdachten."

37 L. SMETS (phd.student.crim), P. PONSAAERS (prof.crim), F. DE FRUYT (prof.psy.), Universiteit Gent, "Coaching interpersonal interview competences."

38 M. FUNICELLI (pol.off.), RCMP (CA), "Personality characteristics of police interrogators in Montreal."

gezocht worden tussen het verkrijgen van een zo betrouwbaar mogelijke verklaring en het verzamelen van details.

Dergelijke verhoren kunnen niet door elke politieambtenaar worden uitgevoerd, een gecertificeerde opleiding zoals die o.a. in België bestaat, is absoluut noodzakelijk. Volgens CYR is de kwaliteit van het verhoor van minderjarigen voor een groot deel afhankelijk van de kwaliteit van de verhoorder, zelfs als die daarvoor opgeleid is.³⁹ Uit een onderzoek van DOMMICENT blijkt dat een permanente en individuele opvolging van deze verhoorders, de prestaties doet verbeteren.⁴⁰ DEKENS⁴¹ wees er op dat de opleiding een gestructureerde maar flexibele 'best practice' moet zijn, een leidraad die het de verhoorder mogelijk maakt om te reageren op de individuele getuige en op verschillende situaties.

Het lijkt volgens enkele sprekers voor de objectiviteit van het verhoor beter dat de verhoorder onwetend is van de inhoud van het dossier, maar ook hier gaat de ene verhoorder daar beter mee om dan de andere.⁴² Het gevaar bestaat dan wel dat belangrijke details, waarover het kind niet spontaan spreekt, niet bevroegd worden.

CYR⁴³ wees er ook op dat seksuele agressie tegen kinderen heel dikwijls een zaak van woord tegen woord is, waarbij de meerderheid van de daders de feiten ontkennen. Een misbruikt kind dat niet geloofd wordt is zeer erg, maar het is ook erg als het wel geloofd wordt en de feiten niet gepleegd

zijn. Er bestaat geen onfeilbare techniek om de geloofwaardigheid van het kind vast te stellen. De meest gebruikte techniek daarvoor is SVA/CBCA⁴⁴, maar de resultaten ervan moeten zeker ingepast worden in het geheel van de beschikbare andere onderzoekselementen. De SVA/CBCA wordt in sommige publicaties sterk bekritiseerd, maar die critici stellen geen ander middel in de plaats.

Onderzoekers zijn al decennia lang bezig met onderzoek over de meest gepaste techniek om verhoren van minderjarigen te doen. Jaarlijks verschijnen er op het 'web of science' tientallen artikels en studies die verbeteringen aanbrenge of nieuwe inzichten aanbieden. Deze studies hebben niet altijd dezelfde conclusies, soms zelfs tegengesteld aan elkaar naargelang de 'School' en de tijdsgeest. Zo werd jaren geleden het gebruik van anatomisch correcte tekeningen en poppen gepromoot, en nadien vergruisd. Nu blijkt uit wetenschappelijk onderzoek volgens DEKENS dat het gebruik ervan opnieuw wel kan, voor hoelang?

Ook volwassenen doen soms valse aangiften van seksuele misdrijven.⁴⁵ Met een goede kennis van het fenomeen, het motief van de aangeefster, een aangepaste verhoorstrategie met vooral aandacht voor details, kan een verhoorder een valse aangifte doorprieken. Wetsdokters wijzen er op dat het allereerste verhoor van de getuige zeer belangrijk is, waarbij vooral aandacht moet besteed worden aan contaminatie van verklaringen.⁴⁶ Daarom wordt aanbevolen dat de verhoorder zo weinig mogelijk informatie, liefst geen, mag inbrengen tijdens het verhoor. De Scientific Content Analysis (SCAN), waarbij de verhoorde zelf zijn verklaring schrijft *zonder dat vragen*

39 M. CYR (prof.psy.), Universiteit van Montreal (CA), "L'entrevue d'enquête auprès des mineurs: comment outillier les enquêteurs et quel soutien leur offrir?"

40 J. DOMMICENT (strat.anal.), federale gerechtelijke politie, "Het verhoor van minderjarige getuigen: opleiding en opvolging."

41 K. DEKENS (Drs.), Nederlandse Politieacademie, "Het verhoren van minderjarige getuigen in Nederland."

42 C. FOSSEUR (subst.proc.), parket Dinant, "L'audition audio-visuelle: préalable d'une ignorance du dossier?"; J. STEYVERS (prakt.assis.), Katholieke Universiteit Leuven, "Een explorerend onderzoek naar de invloed van voorkennis bij 'techniek audiovisueel verhoor minderjarige.'"

43 M. CYR (prof.psy.), Universiteit van Montreal (CA), "La détection du mensonge chez les enfants auditionnés: quels outils et quelle fiabilité?"

44 Statement Validity Assessment met als belangrijkste onderdeel ervan de Criteria Based Content Analysis.

45 M. ST.-YVES (psy.jud.), Sûreté du Québec (CA), "L'enquête sur les fausses allégations d'agression sexuelle: dépistage et intervention."

46 P. SCHOENDORFF (dr.), L. FANTON (dr.), M. FOUCHÉY (psy.), D. MALICIER (prof.méd.), Institut médico-légal Lyon, "La nécessité d'une interview de qualité pour le médecin légiste confronté à une victime supposée d'agression sexuelle."

mogen gesteld worden, is daarom ideaal om de geloofwaardigheid van dergelijke aangiften in te schatten. Drie studies van VANDERHALLEN e.a. over de SCAN vertoonden methodologische tekortkomingen zodat zij niet relevant zijn.⁴⁷ Het is verontrustend dat onderzoekers, van wie toch verwacht wordt eerst onderzoek te hebben gedaan alvorens uitspraken te doen, verhoorders menen te moeten waarschuwen voor technieken die zij zelf slechts kennen via een website.⁴⁸

Overall in de wereld waar gewapende conflicten zijn, worden vrouwen verkracht als teken van macht en intimidatie. Dit heeft zeer zware gevolgen voor de verkrachte vrouwen. Middelen en knowhow ontbreken dikwijls om dergelijke klachten op te nemen. Vooral een respectvolle benadering is belangrijk.⁴⁹

7. Diversen

Zeker in het licht van de toekomstige aanwezigheid van advocaten tijdens verhoren en volledige opname ervan middels video, moet de kwaliteit van verhoren permanent worden gegarandeerd. DIXON zei dat de argumenten tegen het videoverhoor, zoals kostprijs, bescherming van de privacy, minder bekentenissen enz., grotendeels ongegrond zijn. Integendeel doen videoverhoren de kwaliteit van verhoren toenemen. Anderzijds mag men volgens deze spreker niet buitensporig vertrouwen op videotapes; ze nemen de aandacht weg van wat voor het verhoor gebeurde en men heeft de neiging om te veel te steunen op de vertoonde lichaamstaal. Kijken naar een videoverhoor is niet hetzelfde als zelf het verhoor doen.⁵⁰ Tijdens het paneelge-

sprek maakte advocaat-generaal BOYEN melding van een assisenzaak waarin voor 80 uur videoverhoor van de beschuldigde aanwezig is. Hij stelde zich de vraag hoe dat beheersbaar kan gemaakt worden voor een jury. Wie moet selecteren en samenvattingen maken op basis van welke regels? Als dat een taak is voor de politie, moet daarover absoluut nagedacht worden bij toekomstige regelgeving!

Ten slotte waren er bijdragen over de keuzeconfrontatie⁵¹ die refereerde naar de studiedag die het Comité P over dit onderwerp hield op 11 maart 2008, het verhoor van politiemensen waarover zeer weinig literatuur en wetenschappelijk onderzoek bestaat⁵², en een ontwerp van vragenlijst die atleten moeten invullen om dopinggebruik op het spoor te komen. De basis daarvan zijn de 'Behavior Observation Questions' van de 'Reid-techniek' en elementen uit de SCAN.⁵³ Het stemt hoopvol dat onderzoekers technieken die uit de praktijk gegroeid zijn niet meer verwerpen, maar helpen verbeteren. HERTOOG⁵⁴ gaf een overzicht van een recent verslag van de EU over de opleiding van gerechtstolken die in de lidstaten moet worden geïmplementeerd. Hij besprak ook 'best practices' wanneer er met tolken wordt gewerkt.

Besluiten

Het symposium gaf een uitgebreid overzicht van wat er internationaal op het gebied van verhoren gaande is. Als we de aangeboden informatie vergelijken met wat in de Belgische politiescholen aangeleverd wordt en digitaal permanent ter beschikking staat van elke verhoorder, kunnen

47 M. VANDERHALLEN (prof.), E. JASPAERT, G. VERVAEKE (prof.dr.), Katholieke Universiteit Leuven, "Het verhaal van (misleidende) verdachten in geschreven verklaringen."

48 B. RENARD (dr.), Nationaal Instituut Criminologie en Criminalistiek, "Verhoortechnieken en eerlijke procesvoering: wanneer het proces op verklaringen is gebaseerd."

49 J. FILTEAU (1° serg.détéc.princ.), politie van Lévis Québec(CA), "L'agression sexuelle utilisée comme une arme de guerre dans les zones de conflit: l'approche et l'entrevue des victimes."

50 D. DIXON (prof.), Universiteit of New South Wales – Australië, "Wat is er verkeerd aan het opnemen van politieverhoren op video?"

51 C. VERBANDT (gedr.anal.), C. GRAYET (gedr.anal.), gedragswetenschappen federale politie Brussel, "visuele confrontatie voor identificatie – wetenschappelijk onderzoek en 'best practice'."

52 P. PATINY (comm.), T. VAN DEN BROECK (comm.), Comité P, "Het verhoor van politiemensen."

53 S. MOSTON (dr.), James Cook Universiteit Australië, "Towards a science of forensic interviewing: the development of the forensic anti-doping interview."

54 E. HERTOOG (prof.), Lessius hogeschool Antwerpen, "Verhoren van personen met verschillende talen en culturen: aanbevelingen voor best practices."

we vaststellen dat een kleine groep enthousiastelingen⁵⁵ er voor zorgde dat België internationaal tot de kopgroep behoort en voor sommige items zelfs voortrekker is (cf. individueel coachingstraject universiteit Gent, dat eind 2010 bij de federale politie geïmplementeerd wordt). Alle cursusteksten zijn nationaal geharmoniseerd en in uitgebreide vorm gepubliceerd.⁵⁶

In de VS schijnen er volgens FISHER slechte banden te zijn tussen onderzoekers en praktijkmensen, misschien omdat sommige onderzoekers teveel open deuren intrappen en afbreken wat in de praktijk groeit in plaats van constructief mee te helpen aan verbetering. We sluiten ons aan bij FISHER die op het belang wijst dat onderzoekers *samenwerken* met praktijkmensen, elke beroepsgroep heeft evenveel bij te dragen. De praktijkmensen hebben kennis over echte verhalen en de onderzoekers kennen de theorie.

Marc Bockstaele*

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE

COSA: HET BETREKKEN VAN VRIJWILLIGERS BIJ DE (RE-)INTEGRATIE VAN MENSEN DIE EEN MISDRIJF HEBBEN GEPLEEGD

Op 20 juni 2007 aanvaardde het Europees parlement en de Europese Raad Besluit nr.779/2007/EC. Dit hield in dat voor de periode 2007 – 2013 het specifieke programma Daphne III werd goedgekeurd, als onderdeel van het algemene programma 'Fundamentele rechten en justitie.' Doel van dit Daphne III programma: projecten ondersteunen die bijdragen tot de bescherming van kinderen, jonge mensen en

vrouwen tegen alle vormen van geweld en het bereiken van een hoger niveau van bescherming van de gezondheid, het welzijn en de sociale cohesie.

Samen met Reclassering Nederland, Avans Hogeschool Nederland en Circles UK heeft het Justitiehuis van Antwerpen een project ingediend en goedgekeurd gekregen bij Daphne III, het project COSA. COSA (Circles of Support and Accountability) is een innovatieve aanpak bij de re-integratie van zedendelinquenten die ontwikkeld is in Canada en ook in Engeland met succes wordt toegepast. De centrale doelstelling is het voorkomen van recidive door enerzijds praktische en mentale ondersteuning te bieden en te voorkomen dat de pleger sociaal geïsoleerd raakt en anderzijds het doen en laten van de pleger in het oog te houden. Bovendien beoogt het project een groter maatschappelijk begrip te ontwikkelen voor de manier waarop de samenleving zelf een rol kan spelen bij het re-integreren van plegers van een misdrijf. Concreet zal het Antwerpse luik van het project zich richten op de opstart van twee cirkels die gedurende een jaar een pleger kunnen ondersteunen en volgen. Intussen zal er gezocht worden naar een meer structurele financiering en de uitbouw van samenwerkingsverbanden met andere organisaties die het project mee kunnen dragen.

In Canada is het eerste COSA-project in 1994 ontstaan als een spontaan, lokaal initiatief van een geestelijke. De werkwijze wordt inmiddels breed ondersteund door het Canadese gevangeniswezen, de uitvoering is echter grotendeels gekoppeld gebleven aan lokale kerkelijke kringen. Inmiddels zijn er in heel Canada cirkels operationeel.

In Engeland is in 2002 gestart met een drietal regionale projecten en één landelijk opererend project. Engeland kent een systeem van regionale samenwerking rondom de veilige terugkeer van plegers van gewelds- en/of zedendelicten (MAPPA). Cirkels opereren in nauwe samenwerking hiermee. COSA wordt aangeboden binnen een juridisch kader waarbij kernleden voorwaardelijk in vrijheid zijn gesteld of met proefverlof. Circles UK is het landelijke programma-bureau dat toezicht houdt op de programma-

55 Tot net voor de politiehervorming in 2000 bestond er geen opleiding rechercheverhoortechnieken!

56 M. BOCKSTAELE, *handboek verhoren 1 en 2*, Antwerpen, Maklu, 2008 en 2009; M. BOCKSTAELE, S. RAEYMAECKERS, E. ENHUS, *Leugens en hun detectie*, Antwerpen, Maklu, 2007.

* Licentiaat criminologie, hoofdcommissaris bij de federale gerechtelijke politie Gent, content manager van de cursussen verhoortechnieken in de Belgische politiescholen.